

تلفظ واج (آ - ا = آ)

در گویش شیرازی

جمال زبانی

□ گویش شیرازی مورد بحث، گویشی است که تا چهل پنجاه سال پیش، زمانی که وسایل ارتباط جمعی مانند مدرسه، روزنامه، رادیو، تلویزیون و ماهواره به خانه‌های مردم یورش نیاورده بود، در محدوده‌ی شیرازی که بین دروازه‌ی اصفهان، دروازه‌ی سعدی، دروازه‌ی قصاب‌خانه، دروازه‌ی شاهدعی، دروازه‌ی کازرون و دروازه‌ی باغ‌شاه (چهار راه زند) واقع شده بود، در بین مردم رواج داشت. امروزه نیز کسانی که پنجاه بهار را پشت سر گذاشته‌اند با این گویش آشنایی دارند. کاربران این گویش، واج (آ-ا) را در واژه‌های زیادی به واج (ا - O) یا (او - O) بدل می‌سازند. در این مختصر شکل‌های مختلف جایگزینی این واج در واژه‌های گوناگون نشان داده شده است. امید است که دست اندرکاران عزیز فارس‌شناس با دقت نظر بتوانند قواعدی را برای آن بیابند.

D	د	A	آ
z	ذ-ز-ض-ظ	E	ا (کوتاه)
R	ر	Ē	ا (کشیده)
z̄	ژ	O	ا
S̄	ش	Ā	آ
Q	غ-ق	Ū	او
F	ف	i	ای - یی
K	ک	B	ب
G	گ	P	پ
L	ل	T	ت - ط
M	م	S	ث - س - ص
N	ن	J	ج
V	و	C̄	چ
Y	ی	H	ه - ح
		X	خ

الف: جایگزین کردن واج (ا = O) یا (او = Ū) به جای واج (آ = Ā) (A)
 ۱- جایگزین کردن واج (ا = O) به جای واج (آ = Ā) در ابتدای واژه
 آب - آو (OV) واج «ب» هم به واج (و - V) تغییر نموده است.
 آبستن - اوسن (OVSAN) واج (ب - B) (به واج (و - V) بدل شده و واج (ت) حذف شده است.

آروغ - ارُغ (OROQ)
 آوردن - اُوردن (OVORDAN)
 آویشن - اُوشن (OVSAN) واج (ای - i) هم حذف شده است.
 آینه - آینه (OYNE)
 ۲- جایگزین کردن واج (او - Ū) به جای واج (آ - Ā) در ابتدای واژه
 آمدن - اومدن (ŪMADAN)
 آن - اون (ŪN)
 ب: جایگزین کردن واج (ا - O) یا (او - Ū) به جای واج (آ = Ā)
 ۱- در وسط واژه، واج (ا - O) جایگزین واج (آ = Ā) می‌شود.
 استاد - اُسسه (OSSO) واج (ت = T) هم حذف شده و واج (س = S) مشدد گردیده است.
 بانگ - بنگ (BONG)
 پا - پ (PO) در حالت اضافه مانند پای من = پُی من
 پاییز - پییز (POYIZ)
 تابه - توه (TOVE) واج (ب B) هم به واج (و - V) بدل شده است.
 خواب - خو (XOV) واج (ب B) هم به واج (و - V) بدل شده است.
 خواندن - خندن (XONDAN)
 دانگ - دنگ (DONG)
 ساییدن - سؤیدن (SOVIDAN) واج (ی - Y) به واج (و - V) بدل شده است.
 گاو - گو (GOV)
 ماندن - مندَن (MONDAN)
 ماهیچه - می چه (MOYCE) واج (ه) حذف شده است.
 ۲- در میان واژه، واج (او - Ū) جایگزین واج (آ - Ā) می‌شود.
 اردکان - اردکون (ARDEKŪN)
 ارزان - ارزون (ARZŪN)
 استخوان - اسخون (OSSOXŪN) واج (ت - T) حذف و واج (س - S) مشدد است.
 ایمان - ایمون (IMŪN)
 ایشان - ایشون (ISŪN)
 ایوان - ایوون (EYVŪN)

ایران - ایرون (IRŪN)
 بام - بون (BŪN) واج (م - M) هم به واج (ن - N) بدل گردیده است.
 بدنم - بدنوم (BADNŪM)
 جان - جون (JŪN)
 جانور - جونور (JŪNEVER)
 جام - جوم (JŪM)
 چانه - چونه (CŪNE)
 خانه - خونه (XŪNE)
 خام - خوم (XŪM)
 روان - روون (RAVŪN)
 نان - نون (NŪN)
 پ: اگر واج (Ā = 1) در یک واژه دو مرتبه آمده باشد یکی در ابتدا و دیگری در میان واژه
 ۱- در تعدادی از واژه‌ها، واج (Ā = 1) در ابتدای واژه، به همان حال اول باقی می‌ماند و در وسط واژه، واج (O - 1) جایگزین واج (Ā = 1) می‌شود.
 آفتاب - آفتو (AFTOV) واج (و - V) هم جایگزین واج (ب - B) شده است.
 آسیاب - آسیو (ASIYOV) واج (و - V) هم جایگزین واج (ب - B) شده است.
 ۲- در بعضی از واژه‌ها واج (Ā = 1) در ابتدای واژه بدون تغییر می‌ماند و در میان واژه تبدیل به (او - Ū) می‌گردد.
 آرام - آروم (ĀRŪM)
 آسان - آسون (ĀSŪN)
 آستانه - آسونه (ĀSSŪNE) واج (ت - T) هم حذف شده و واج (س - S) مشدد شده است.
 آسمان - آسمون (ĀSEMŪN)
 آشیانه - آشیونه (ĀSIYŪNE)
 ۳- واج ((Ā = 1) در ابتدای واژه به واج (ا - O) بدل می‌گردد و واج (Ā = 1) در میان واژه به همان شکل باقی می‌ماند.
 آب پاش - اوپاش (OVPĀS)
 ۴- واج (Ā = 1) در ابتدای واژه به واج (او - Ū) بدل می‌گردد، ولی واج (A = 1) در وسط واژه به همان شکل می‌ماند.
 آن‌ها - اونا (ŪNĀ) واج (ه) حذف می‌شود.
 ت: اگر واج (Ā = 1) در وسط واژه دو مرتبه تکرار شده باشد.
 ۱- در واژه‌هایی که واج (Ā = 1) در میان واژه دو مرتبه تکرار شده است. واج (Ā = 1) اول بدون تغییر می‌ماند و واج (Ā = 1) دوم به (او - Ū) بدل می‌شود.
 بادبان - بادبون (BĀDBŪN)
 بادنجان - بادنجون (BĀDENJŪN)
 باران - بارون (BĀRŪN)
 خیابان - خیابون (XIYĀBŪN)
 کاشان - کاشون (KĀSŪN)

کارنامه - کارنومه (KĀRNŪME)
 ماهانه - ماهیونه (MĀHIYŪNE)
 ناکام - ناکوم (NĀKŪM)
 نادان - نادون (NĀDŪN)
 ۲- در واژه‌هایی که واج (Ā = 1) در میان واژه دو مرتبه تکرار شده است، واج (Ā = 1) اول بدون تغییر باقی می‌ماند و واج (A = 1) دوم به (ا - O) بدل می‌شود.
 ماما - مام (MĀMO) (قابله)
 ناشتایی - ناش تی (NĀSTOY)
 مالاندن - مألندن (MĀLONDAN)
 ۳- در بعضی از واژه‌ها که واج (Ā = 1) در میان واژه دو مرتبه تکرار شده است، واج (Ā = 1) اول به واج (او - Ū) بدل می‌گردد، واج (ا - A) دوم بدون تغییر می‌ماند.
 خانواده - خونواده (XŪNEVĀDE)
 ۴- در واژه‌ی (ناودان - نودون (NOVDŪN) واج (ا - A) اولی به واج (ا - O) و دومی به واج (او - Ū) بدل شده است.
 در واژه‌ی (تابستان - توستون (TOVESŪN) هم مانند ناودان عمل می‌کنیم.
 ۵- در واژه‌ی (نانوا - نون ب (NŪNBO) واج (ا - Ā) اولی به واج (او - Ū) و واج (ا - Ā) دوم به واج (ا - O) تغییر یافته. ضمناً واج (و - V) هم جانشین واج (ب - B) شده است.
 ث- در بعضی از واژه‌ها واج (Ā = 1) در میان واژه، بدل به حرکت فتحه می‌شود.
 لاش - لاش (LAŠ)
 ناپخته - نپخته (NAPOXTE)
 نادیده - ندیده (NADIDE)
 ج - در واژه‌های ذیل واج (آ - Ā) در ابتدا و وسط واژه تغییر نمی‌کند.
 آبرو (ĀBERŪ)
 آباد (ĀBĀD)
 آباده (ĀBĀDE)
 آتش - آتیش (ĀTĪS)
 آثار (ĀSĀR)
 آجر - آجر (ĀJER)
 آجیل (ĀJIL)
 آخر (ĀXER)
 آخور (ĀXOR)
 آدم (ĀDAM)
 آذر (ĀZAR)
 آرد (ARD)
 آراسته - آراسه (ĀRĀSE) واج «ت» حذف می‌شود.
 آرزو (ĀREZŪ)
 آزاد (ĀZĀD)
 آزار (ĀZĀR)

نقدی بر کتاب بخوانیم پنجم دبستان

ولی الله قاندى

کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی
دبیر دبیرستان ها و مراکز پیش دانشگاهی شهرستان گلپایگان

□ مقدمه

کتاب فارسی پنجم دبستان در سال تحصیلی ۸۶-۸۵ برای اولین بار به طور رسمی در دبستان‌های سراسر کشور تدریس می‌شود. تلاش پدیدآورندگان این اثر ارزشمند را ارج می‌نهیم و افزایش کیفیت آن را در سال‌های آینده چشم در راهیم. به همین مناسبت در این نوشتار نقد گونه‌ی بر کتاب **بخوانیم** آن ارائه می‌شود. امید است که راهگشا باشد.

مناسبت درس و یک اشتباه چاپی

۱- هر دو درس فصل اول، فصل نهادها، درباره‌ی موضوع کتاب است. موضوع یکی از درس‌ها می‌توانست نهاد دیگری باشد.
۲- درس «شجاعت» از فصل بهداشت - که اقتباسی از نوشته‌ی استاد بزرگوار شادروان احمد بهمنیار است - با عنوان فصل سوم «اخلاق فردی و اجتماعی» مطابقت و مناسبت بیش‌تری دارد. درس «این‌گونه باشیم» نیز از فصل سوم - که به اختصار به زندگی چند تن از اندیشمندان پرداخته است - با عنوان فصل چهارم، دانش و دانشمندان، هماهنگی بیش‌تری دارد.
۳- در صفحه‌ی ۱۴۱، کلمه‌ی «جمال» به اشتباه به صورت «جهان» چاپ شده است.

فعالیت‌ها

فعالیت‌های کتاب چهارم و پنجم شامل فعالیت‌های درک و دریافت، واژه‌آموزی، نکته‌ها، گفت و شنود و فعالیت‌های ویژه است. در این قسمت، قصد بررسی این فعالیت‌ها را داریم.

الف: فعالیت درک و دریافت

کارکرد این فعالیت در کتاب‌های جدید همانند کارکرد بخش «پرسش» در کتاب‌های قدیم است با این تفاوت که اولاً، پرسش‌ها با دقت بیش‌تری فراهم آمده‌اند، ثانیاً، تعداد آن‌ها در کتاب‌های جدید کم‌تر است. اشکالات زیر در این بخش از کتاب به نظر می‌رسد:
۱- در صورت پرسش سوم، صفحه‌ی ۵۶ «اگر در زمین کسی را شناسد در آسمان فرشتگان آن‌ها را می‌شناسند». کلمه‌ی «آن‌ها» بعد از کلمه‌ی «کسی» در هنگام نوشتار از قلم افتاده است.
۲- صورت پرسش یک، صفحه‌ی ۱۵۹، «چرا به حافظ، حافظ می‌گویند؟» بهتر است به شکل «چرا به شمس‌الدین محمد، حافظ گفته‌اند؟» تغییر یابد.

آسوده (ĀSŪDE)

آش (ĀS)

آشتی (ĀŠTI)

آشغال (ĀŠQĀL)

آشنا (ĀŠENĀ)

آشپز (ĀSPAZ)

آفت (ĀFAT)

آفرین (ĀFARIN)

آلو (ĀLŪ)

آلوده (ĀLŪDE)

آلونک (ĀLŪNAK)

آهن (ĀHEN)

آهو (ĀHŪ)

آه (ĀH)

آهک (ĀHAK)

آهسته - آسه (ĀSSE) واج (س) مشدد شده و واج (ت) حذف شده.

آواز (ĀVĀZ)

آواره (ĀVĀRE)

آمرزیدن (ĀMORZIDAN)

آموخته - آمخته (ĀMOXTE) دست آموز ■

فراخوان

شماره‌ی آینده‌ی ماهنامه‌ی حافظ، «ویژه‌نامه‌ی برای ابن‌سینا» خواهد بود. در شماره‌های آینده ویژه‌نامه‌هایی برای مولانا (در مهرماه)، نظامی، ابوریحان، سهروردی، مسعود سعد سلمان، ابن‌یمین، جامی، محمد بن جریر طبری، بیهقی (مکرر)، حافظ (مکرر)، سعدی (مکرر)، خواجه، صائب تبریزی، وحشی بافقی، وصال شیرازی، رضا عباسی، میرعماد، کمال‌الملک و... خواهیم داشت. برای بعضی از معاصران نیز ویژه‌نامه‌هایی در نظر داریم از جمله: ابراهیم پورداود (آبان ۱۳۸۵)، محمد قزوینی، سیدحسن تقی‌زاده، احمد کسروی، فروزانفر، مینوی، اقبال آشتیانی، دکتر قاسم غنی، اقبال لاهوری، فریدون توللی، حسین منزوی و...
از استادان و پژوهشگران سرتاسر ایران انتظار همکاری داریم.